

VAN ALLE MARKTEN THUIS

Deel 5. De Veemarkt, de Peerdemarkt, de Houtmarkt, de Karnemelkmarkt, de Vlasmarkt, de Oude Beestenmarkt, de Ossenmarkt, de Varkensmarkt, de Schaaпmarkt, de Kalvermarkt, de Nieuwe Beestenmarkt, de Bezemmarkt en het Slachthuis

De Veemarkt

De oudst ons bekende plaats waar men vee verkocht was de Veemarkt, ook wel Peerdemarkt genoemd (1). Deze markt werd in de XVIe eeuw voor een deel gehouden aan het oosteinde van de toenmalige Koningstraat - de huidige Vlasmarkt - en ook langs de huizen van het nu verdwenen St.-Jacobskerkhof "tot aen 't Crochtjen".

In de hogervernoemde Koningstraat hield men in de XVIIe eeuw de Garenmarkt. (2) Het is nu nog de gewoonte regelmatig gebouwen of openbare plaatsen van bestemming te veranderen naarmate de economische of sociale noodwendigheden van het ogenblik. Zo ook met de Oude Veemarkt, waar men in de XVIIIe eeuw ook hout, stro en karnemelk verkocht. In 1789 werd er in elk geval een recht geheven van 6 deniers voor ieder paard en hoorndier, drie deniers voor ieder "verken" en schaaп. Voor een met hout of stro geladen wagen 3 deniers en even veel voor elke ton karnemelk. De Karnemelkbrug verbond voorheen de twee delen van de Steendam over het Baudeloleitje. Volgens Lodewijk Lievevrouw-Coopman had zij die naam te danken "aan de geest ener boerin die te veel water in haar melk gedaan had en alle nachten op de brug kwam te staan te middernacht roepende :

Keeremelk, keeremelk !

'k Heb mijn arme ziele vergeten

Want 'k heb meer water dan melk gemeten."

Zulke legenden gingen er 100 jaar geleden nog als zoete koek bij onze goedge lovige voorouders in. Dat de opbrengst van de karnemelkverkoop ook niet alles was en de opbrengst even afgeroomd was als de melk blijkt uit het feit dat men een rentenier die met weinig moest leven een "kirremelkrentenier" noemde. In 1531 noemde men de plaats pas echt de "Karnemelkmarkt". De brug heette men eertijds de St.-Jacobs- en Kerkbrug naar de in de nabijheid staande St.-Jacobskerk of ook wel Steenbrug of Steendambrug als zijnde het begin van de weg die naar de St.-Jorisbrug liep en er sedert onheuglijke tijden gemaakt werd door er de lage gronden met stenen, gruis of puin op te hogen. Bij de Karnemelkbrug stond vroeger ook een stadspoort : de Steenpoort of Kernemelkpoort. Ze werd in 1523 afgebroken. (3)

Even daarnaast, vóór het St.-Jansgodshuis, thans verkoopzaal St.-John,

hield men eertijds de Verkensmarkt. De biggetjes of “viggens” van 6 tot 8 weken werden er in een “virkenskevie” - een soort niet te hoge langwerpige rieten mand - heen gebracht. Men rangschikte er de dieren volgens soort ; “de maghere verkins aen den messinc, ende de vette voor onser Vrouwen van sent Janshuuse”, zegt een XVIe eeuwse oorkonde.

De Oude Beestenmarkt

Van af 1629 verhuist men de Beestenmarkt naar het oosteinde van de St.-Jacobs-Nieuwstraat. Deze straat was onder verschillende andere benamingen gekend. Zo heette ze in de XVIe eeuw den Aert (4), den Ouden Coornaert (5), de Witten Aert (6) in 1629 en de Wetterschen Aert (6), naar de herberg “Wetteren” (7) die aan de Neder-Schelde lag en in 1705 toebehoorde aan de stad en met twee aanpalende woningen toen nog was ingericht als huisvesting voor soldaten.

Waar markten zijn is volk en is er ook geen tekort aan herbergen. Zo kennen we den Vlieghenden Hert, den Calverdans, Casant, de drie Cuenijnghen en de Roode Poorte : “een schoon ende welgheleghen huys, synde een herberghe met de erfve achter ende voorpoorte, midtsgaders stallingen daermede gaende... op de Beestenmerct...” (8), en ook een aantal brouwerijen : de Cogghe, ’t Pothiser en de Sonne, die voor het bier zorgden om de droge koopmanskelen te spoelen.

Het was op de hoek vóór de Sonne dat men de nieuwe Varkensmarkt hield tot tegen een plaatsje met een watertrap aan Betsaerde (9). Het was een kleine vierkante plaats die vroeger Ossenmerckt of Ossenmarkt heette. Daar tegenover is de Beestenmarkt, een groot langwerpig plein aan de oevers van de Nederschelde “voorzien van twee ryen arduinen stylkens door yzeren leuningens verbonden, waeraen de koeijen, hier des vrijdags te koop gesteld worden vastgemaakt”.

In de onmiddellijke omgeving had men de Kalvermarkt. Van 1629 tot 1855 werden daar ’s vrijdags de kalveren verkocht. De Gildestraat, Tussen ’t Pas en de Korte Zilverstraat komen op dit pleintje uit.

Van aan de Kalvermarkt leidt de Houtbriel naar de Oude Schapenmarkt. Oorspronkelijk heette de straat St.-Jansdreeve en liep van het St.-Jansbrugskens tot aan de Vlasmarkt. Reeds in het midden van de XVIe eeuw vinden we Schaepmaerckt. Toen men in 1858 de markt overbracht naar het plein voor het nieuwe slachthuis werd de Nieuwe Beestenmarkt omgedoopt in Oude Beestenmarkt.

De “Wegwijzer voor Gent en Oost Vlaanderen” voor 1905 vermeldt volgende uurrooster voor “Beestenmarkten” en aanverwanten :

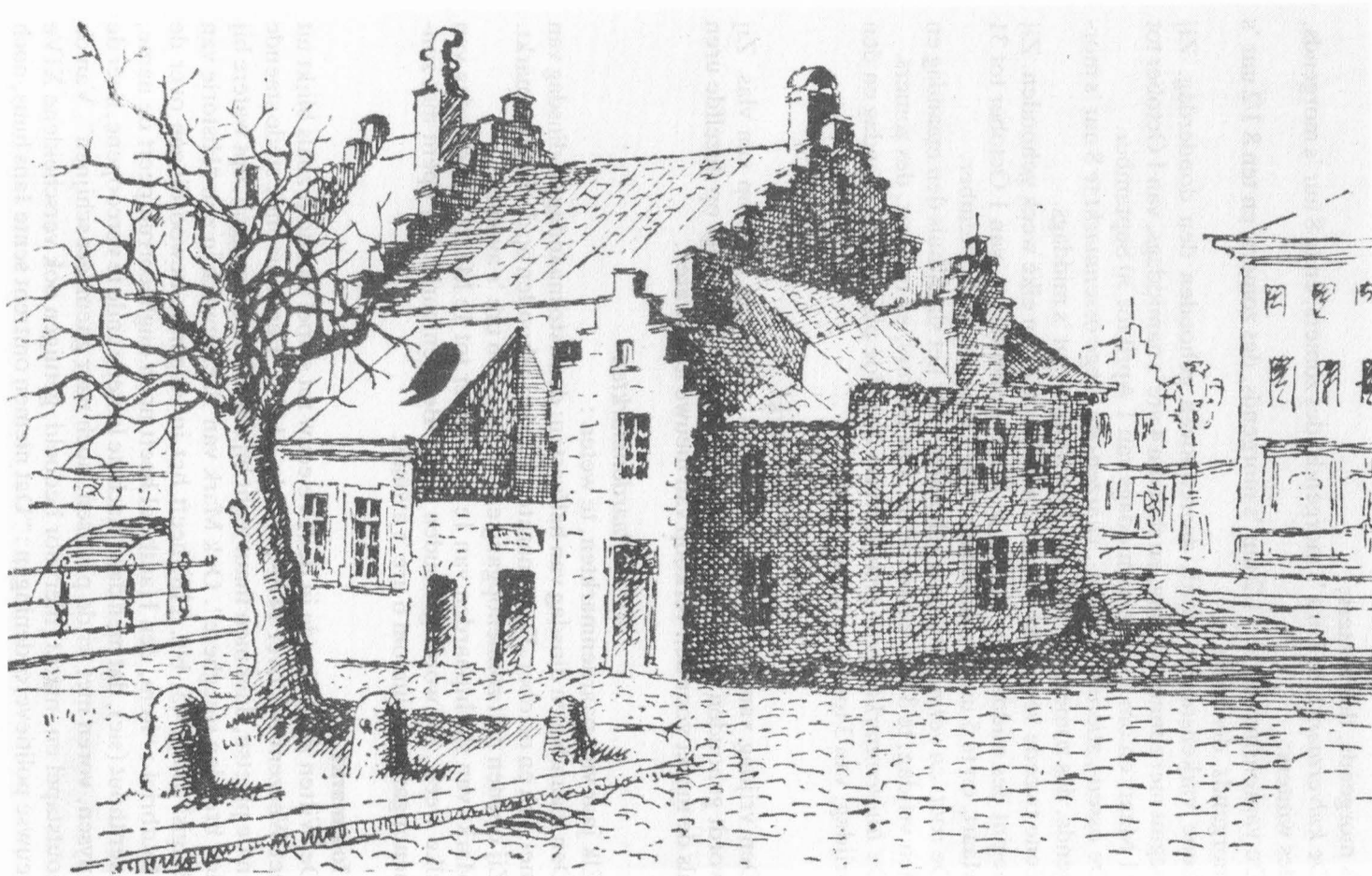
MARKTEN TE GENT

De *veemarkt* wordt gehouden op de Beestenmarkt, den vrijdag van elke week, op de volgende uren :

De *schaapmarkt*, te 6 1/2 uur ’s morgens, des zomers, en te 7 1/2 uur

Beestenwagens op de oude Beestenmarkt voor het aanwervingskantoor van het leger in estaminet "De Witte Mauw". Verder de herbergen "Vlasmarkt" en "Rotterdam". (Foto Stedelijke Commissie voor Monumenten en Stadsgezichten.)

De Oude Beestenmarkt : links de Nieuwbrug over de Nederschelde. Op de achtergrond de Reep. De varkensmarkt had voor het huis op de achtergrond plaats. Op het voorplan : de arduinen paaltjes van de Beestenmarkt.

's morgens, des winters;

De *kalvermarkt*, te 7 uur 's morgens, des zomers, en te 8 uur 's morgens, des winters;

De *varkensmarkt*, te 7 1/2 uur 's morgens, des zomers, en ten 8 1/2 uur 's morgens, des winters;

Eene varkensmarkt wordt daarenboven gehouden den donderdag. Zij begint met zonnenopgang, en sluit om 4 ure 's namiddags, van 1 October tot 31 Maart en om 5 ure 's namiddags van 1 April tot 30 September.

De *ossen-*, *stieren-*, *koeien-*, *vaarzen-* en *jonge ossenmarkt* te 8 uur 's morgens, des zomers, en te 9 uur, des winters, tot 's middags.

Eene tweede veemarkt wordt den *woensdag* van elke week gehouden. Zij begint des middags en eindigt te 4 uur 's namiddags, van 1 October tot 31 Maart, en te 5 uur 's namiddags, van 1 April tot 30 September.

De *roet-* en *vetmarkt* wordt gehouden vóór het slachthuis den maandag en den vrijdag, te 3 uur 's namiddags, des winters, en te 5 uur, des zomers.

De *huidenmarkt* wordt gehouden op dezelfde plaats den maandag en den vrijdag, van 3 tot 5 uur 's namiddags.

Vlasmarkt

Den vrijdag van elke week, eene markt voor den verkoop van vlas. Zij wordt gehouden in de Kammerstr.; zij begint en eindigt op dezelfde uren als de markt voor den verkoop van nieuwe koopwaren.

Paardenmarkten

Elk jaar vier paardenmarkten, te weten :

Den maandag en dinsdag van halfvasten; den 1ste maandag en dinsdag van mei, juli en october. Deze markten worden gehouden op de Beestenmarkt. Zij openen met zonnenopgang en sluiten om 6 ure 's avonds.

Markt van slachtpaarden van 1e November tot 1e Maart den dinsdag van elke week. Zij wordt gehouden op de Beestenmarkt. Zij opent met zonnenopgang en sluit om 6 ure 's avonds.

Houtmarkt

De Witten Aert diende in de XVe eeuw tot stapel van hout zoals blijkt uit het Weezenboek over 1470-1471 blz. 114V : "Een huus ende stede staende an de plaetse, daer men thaut leght bij der nieuwer bruggen, upt watere bij den breedten steeghere". Ook Mark van Vaernewyck in zijn "Historie van Belgis" (kap. 45, blz. 118) heeft het in volgende bewoordingen over de Houtbriel : "item, den Hautbriel heeft noch onghecorrumpeert de name, naer thout (sic), dat men daer placht te lossene ende te vercoopene, daer de huysen, voren met wijde plaetsen, noch naer ghemaect schijnen". Van de houtstapel en -markt, hiervoor bedoeld, getuigen ook verscheidene XIVE eeuwse politieverordeningen : "Dat niemen omtrent sente Jans huus, noch

GAND. - Marché au Betail

Sept. 1. N. 8

17 - 6 - 1902

Héliotypie Albert Sugg, 2 222

De nog niet overdekte Nieuwe Beestenmarkt in 1902. (Foto Albert Sugg - Gent. Verzameling E. Levis)

Gand — L'Intérieur de l'Abattoir.

230 — Héliotypie De Graeve, Gand

Het oud slachthuis uit 1858 gebouwd door Louis Roelandt voor de vernieuwing. Interbellum. (Foto - Heliotypie De Graeve Gent. Verzameling E. Levis)

omtrent den Houtbriel, enich hout leege over de greppe, nemaer dat men de plaetse ende de straten over de greppe ruim houde..." (1371 en 1375). Toen de Houtbriel werd verlegd heette men de Houtbriel wel eens Oude Houtbriel. Deze houtmarkt weerspiegelde zich ook in de huisnamen. Zo vinden we er een huis in de Saghe, de herberg het Lindeboomken dat later het Oraigneboomken zou worden.

De Paardemarkt en de Bezemmarkt

De Paardemarkt werd in de XVIIe eeuw wel eens gehouden op de Vlasmarkt, maar volgens vorstelijk octrooi van 15 september 1533 was er een vrijdagse Paardemarkt op de Koornlei. Volgens het Memorieboek zou de eerste markt daar plaatsgehad hebben op 1 april 1563. Voor ieder verkocht paard betaalde men op elke pond groote van de prijs 1 groot en 2 grooten bij ruiling van de paarden zonder opleg van penningen.

Daarmee nauw verwant waren de peerdevoerliên of waghenaers, die ook daar hun standplaats hadden. Wagenaars vindt men ook op de Graslei, de Lievekaai, het Sluizeken en de Predikherenlei waar ze hun brood verdien- den met het vervoer van geloste scheepsgoederen...

Toen de Bezemmarkt op 6 januari 1837 van de Appelmarkt op de Kleine Koornmarkt moest verhuizen, moesten de bezemboeren ook naar de Koornlei.

Veruit de gekendste paardenmarkt was de Meimarkt op het St.-Baafsdorp. Na de Karolijnse Concessie, die o.a. de afbraak beval van de St.-Baafsabdij en het oprichten van een Spaanse dwangburcht tegen Gent, verdween de Negenmeimarkt naar St.-Amandsberg, waar hij nu nog steeds doorgaat.

De Nieuwe Beestenmarkt en het Slachthuis

Van het oorspronkelijke, in het midden van de vorige eeuw gebouwde slachthuis is alleen de vleugel langs de gelijknamige straat over. Tegen de Visserij geeft een paviljoenvormig gebouwtje met arduinen poortomlijsting en trekkap op het dak ons nog een vaag idee van de oorspronkelijke architectuur.

Met de bouw van het slachthuis werd begonnen zodra het Spanjaardenkasteel volledig afgebroken was. Dit gebeurde tussen 1843 en 1846. Het stadsbestuur gaf in 1853 de opdracht aan architect Roelandt en na de aanpassing van de plannen door stadsarchitect Pauli werden in 1854 de funderingen gelegd door de bouwmeester-ondernemer Van de Capelle. De bovenbouw werd nog hetzelfde jaar toevertrouwd aan de aannemer van openbare werken Hoste. Omstreeks 1857 waren de werken beëindigd (10). Circa 1950 werd een vleugel langs de Nieuwe Beestenmarkt vervangen door het huidige, zakelijke bakstenen hoofdgebouw en in 1963 werden nieuwe vleugels aan de Gandastraat en Voorhoutkaai naar het ontwerp van stadsarchitect J. Trefois toegevoegd. In 1987 werd het slachthuis gesloten

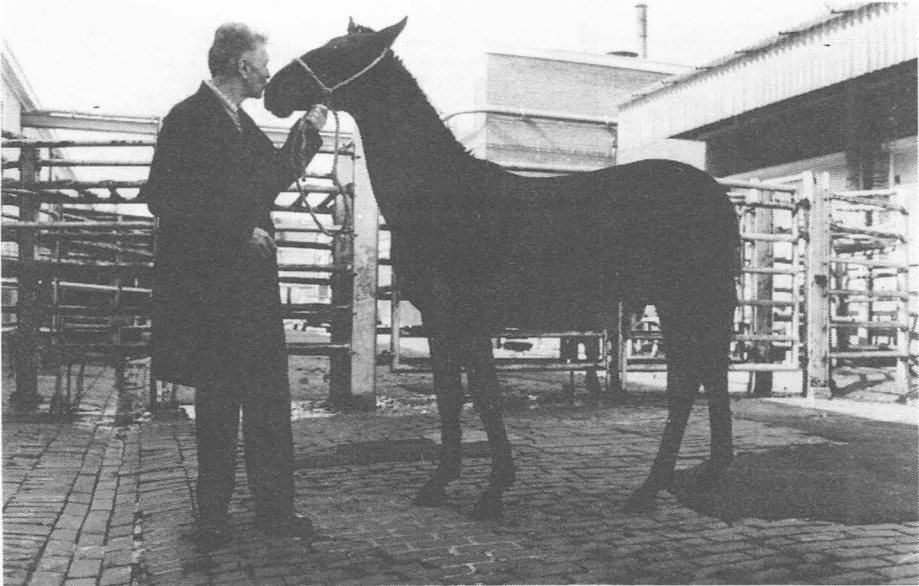

Het Stedelijk slachthuis met overdekte markt. (Foto Michiel Hendryckx. Archief "De Gentenaar" - 24 nov. 1983)

90e en allerlaatste wedstrijd "Vette Os" op de Beestenmarkt voor het slachthuis op 20 maart 1988. Als alles naar wens verloopt verhuizen de dikbillen volgend jaar naar de Groothandelsmarkt. De eretitel "Vette Os" is overigens een twijfelachtige eer want de winnaar wacht hetzelfde lot als de verliezer : het slagersmes... (Foto Michiel Hendryckx - Archief "De Gentenaar".)

30 nov. 87. Een kus tot afscheid. Het laatste paardje wordt naar de slachtbank gevoerd. Het Stedelijk Slachthuis wordt gesloten per 1 oktober 1987. De beestenmarkt blijft doorgaan. (Foto Michiel Hendryckx. Archief "De Gentenaar")

en werd het laatste paardje er geslacht.

Omstreeks 1858 werd de Veemarkt van de Oude Beestenmarkt bij de Nederschelde overgeplaatst naar het plein voor het slachthuis. Thans is daar de Hondenmarkt en de markt voor kleinvee en andere dieren gekomen.

Het rechthoekige plein voor het slachthuis werd in 1929 voorzien van een overkapping zodat het vee en de kooplui tegen wind en weer min of meer beschut waren. Talrijke huizen uit de buurt zijn met betrekking tot de veehandel als winkel of als opslagplaats ingericht. Ook de opschriften op de café's als : In de Nieuwe Ossepoot, In de Zwarte Ram, 't Stierke, enz... en de straatnamen : Oilamstraat, Ossenstraat en Stierstraat, verwijzen naar de functie van het plein...

Biestige proât

Dat Gentenaars vooral in hun verwijtsels de beest kunnen uithangen hoeft geen betoog. Een willekeurige greep uit volgende Gentse taalschat zal U overtuigen : virkespeinse, olifant, marteko, roste kiekendief, steinezal, viswijf, koe, hoerenbok, teve, soepkieken, pirdezage, gèsgiete, palink, koerskemel, stomme goele, uil, pirdemuile, virken, tekenterter, giete, slangevel, mossel, serpent, teek, schaap, virkeskop, enz... enz...

Wie zulke taal gebruikt "heeft op den Biestemort schole gelegen" of "die zijn huis staat op den Biestemort".

Lodewijk Lievevrouw-Coopman vermeld in zijn Gents Woordenboek nog volgend knuffelversje voor de “giestige meuleneirs” die hun kinderen eens aan het lachen willen krijgen :

“Plak ga naar de mort
en hij kuuft een koe
een beetse pensen
veur de zieke menschen
een beetse lever
veur de zieke wever
en een hiel klein
kriebelinkske toe !” (12)

En dan kittelt men de hand van het kind.

Eddy LEVIS

NOTA'S

- (1) “Twee woonsteden, van audts ghenampt den *Crocht*, ghestaen ende gheleghen ten voorhoofde up de Peerdemaerct by Ste Jacobs kerchof.” (*Idem*, 1622-1623)
- (2) “Huys in de Conynstraete, by de oude Veemarct, nu ghenampt de Garenmarct, (bij) thuus den “*Wildeman*, eertyds *het Sweert*.” (*Acten en Contracten*, gedeele, 1643-1644, 40v).
- (3) J.J. Steyaert : P. 159.
- (4) “Huus... up den nieuwen haert, gheheeten de *Witte Mauwe*”. (*Act. en Contr.*, keure, 1606-1607, 106).
- (5) “Een huus... ten voorhoofde op den audden Coornaert, bij de Nieubrugge, achter uitcommende met een poorte in de Meerelbeekstraete”. (*Idem*, 1623-1624, 7v).
- (6) “Huus... op den Wetterschen aert, haudende op d'een syde den houck van de Meerelbeekstraete...” (*Idem*, gedeele, 1626-1627, 208v).
- (7) “... Een huys, op de Verckensmarkt, gheheeten *Wetteren*... (*Not. acten* van 1663).
Den Wetterschen aert, nu de *Beestenmaerct*”. (*Idem*, 1639-1640, 40v).
- (8) Condit. van verkooping, gedeelte 171.
- (9) “Een huus ende brauerije, ghenampt de *Zonne*,... ande Nieubrugge, achter uitcommende up zeker plaetseken ghenampt *Betzaerde*, de riviere van de Schelde ter eender zijde ende zeker cleen straetken streckende ter andere... (1596).” (*Verkoopingen bij decreet*).
“Huus... ten voorhoofde by de Nieubrugge, up de nieuwe Verckensmaerct, ghenampt *de Zonne*, streckende tot jehens den watersteegher, de riviere vande Schelde loopende daerneffens ter eender zyde ende ter andere het *Zonne*-straetken, achter uitcommende up het plaetseken, ghenampt *Betsaerde*, wesende den gheheelen teerlynck...” (*Act. en Contr.*, keure, 1639-1640, 61).
“Huus... drye woonsteden zynde, ende wesende eenen gheheelen teerlinck... ten voorhoofde up de nieuwe *Beestemaerct*,... van oudts ghenampt de *Sonne*, up

deende zyde streckende de reviere van de Schelde, ende ter andere zeker straetken commende achter uytte met eene groote poorte op zeker plaetse, ghenaeamt *Betsaerde*.” (*Idem*, 1649-1652).

“Compareerde jn persooene jr Philips de la Motte, heere van Ingoyeghem, onderbailliu deser stede, den welcken kende... vercocht thebben... Jan de Herrera, capitain van eene compaignie libre, ten dienste van S. M... een huus... wesende diverssche woonsteden... by de Nieuwbrugge, streckende tot jehens den watersteeghere, de riviere van de Schelde loopende daerneffens, ter eender zyde, ende het straetken ter andere zyde, achter uutcommende op tplaetseken, ghenaeamt *Betsaerde*, wesende den gheheelen teerlynck, metgaders al het recht ende actie, dat hem heere vercoopere is competerende an seker eervve voor (voors. huus gheleghen.” (*Idem*, 1643-1644).

“Huus ende stede staende up twater, dat men eedt te Beedsaerde.” (*Idem*, 1406-1407, 21).

- (10) Gids voor het Museum voor Stenen Voorwerpen en Ruïnes van de St.-Baafsabdij. Gent 1973.
- (11) Stadswandeling door de wijk St.-Macharius” Patrick Viane, Inge De Waele en Ginette Schollaert. (Ge. B. Ak) Gent nov. 1984.
- (12) Lodewijk Lievevrouw-Coopman. Gents Woordenboek blz 693.

DE GESCHIEDENIS VAN DE VYT-BORLUUTFUNDATIE EN HET LAM GODS (Vervolg)

1900. Op de Vlaamse Kaai te Gent in de gevelversiering van de pittoreske “Villa van Eyck” ontworpen door architect Jacob Semeij zien we de portretten prijken van Hubert en Jan naar het voorbeeld van de vermeende portretten op het gestolen paneel, terwijl dat van Margaretha het portret van Jan’s vrouw (Brugge, Groeninge) lichtjes voor ogen roept (296). Een andere gevelversiering uit die periode (1900-1904) waarop de van Eyck’s gevierd worden, zien we op de buitenmuur van het Gents Museum voor Schone Kunsten. Deze geschilderde fries door Jan Delvin stelt de geschiedenis van de kunst voor. Op een fragment zien we de onthulling van het Lam Gods, dat moeizaam geopend wordt door een leerling (mogelijks Rogier Van der Weyden), wat direkt verwijst naar het verlies van de verkochte luiken (297). De kartoens van deze fries worden bewaard in de Gentse Koninklijke Academie voor Schone Kunsten (vriendelijke mededeling van E. Van Muylem).

1900-1902. De Parijse uitgave Album Photographique Universelle wijdt een nummer aan het Lam Gods (vriendelijke mededeling F. Van Bost).